

Illerup Ådal

Sacrificial site

Iron Age

Sacrificial site

1: Illerup Ådal var i jernalderen en stor sø. Her set fra øst.

Langt de fleste fredede fortidsminder i Århus Amt er synlige enkeltmonumenter, og kun undtagelsesvis er større fladedækkende bopladser eller fundområder beskyttet gennem fredning. Illerup Ådal ved Skanderborg er en sådan undtagelse, da 33 hektar af det tidligere søområde siden 1996 er blevet opkøbt og arealfredet for at beskytte de overordentligt omfattende og vigtige arkæologiske værdier som findes i området.

Illerup Ådal var i jernalderen en stor sø. Her set fra øst.

Det primære formål med fredningen er at sikre området mod udtørring, så de mange fund som jernalderens offermose stadig rummer bevares for fremtiden. Vandstanden er nu hævet ved at stoppe dræning og afvanding af området, som i jernalderen for 2.000 år siden var en næsten 10 hektar stor sø - 400 m lang og 250 m bred.

Det var netop under etablering af den nu opgivne dræning, at man i 1950 stødte på de første fund i mosens. Frem til 1956 og igen fra 1975-85 var Illerup Ådal hjemsted for nogle af de største udgravninger som er gennemført i Danmark. Fundene - i alt mere end 15.000 genstande fra udgravning af ca. 40.000 m² - er et såkaldt krigsbytteoffer, hvor en hjemlig hær efter at have overvundet en indtrængende fjende har ofret dens komplette udstyr i mosens.

Våben, personligt udstyr, heste og tilhørende udrustning blev ofret i mosens, og fundene dateres til perioden 200 - 500 e.Kr., altså fra den såkaldte romerske jernalder. Analyser har vist, at der er foretaget 4 forskellige ofringer i søen gennem ca. 300 år, men ca. 90 procent af fundene er ofret samtidig omkring 200 e.Kr. Den største del af oldsagerne er fremstillet i Norden, men to fundgrupper, nemlig sværd og mønter er af romersk oprindelse. Mønterne er vigtige for datering af fundene, og sværdene vidner både om romerrigets indflydelse på handelen og ikke mindst om datidens uhyre høje tekniske formåen.

Forud for ofringerne blev udstyret bevidst ødelagt, og dette er et kendetegnende træk for de ca. 50 krigsbytteofre som kendes fra det sydsandinaviske område. I Danmark er især fundene fra moserne ved Hjortspring, Thorsbjerg, Nydam, Ejsbøl, Vimose og Kraghul kendte. Samlet koncentrerer krigsbytteofrene sig til romersk jernalder (0-400 e.Kr.), men der er også enkelte fra såvel førromersk jernalder (500 f.Kr.-0) og germansk jernalder (400-750 e.Kr.). I krigsbytteofrene er der ikke fundet menneskeskeletter, så de dræbte fjender må være begravet andetsteds, og der er også nærliggende at forestille sig, at overlevende fra en slagen hær kunne se en fremtid i møde som slaver for sejrherren.

Hvilken hær Illerupfundet repræsenterer vides ikke med sikkerhed, men da fundene viser at nedlæggelserne i mosen er sket samlet, må de repræsentere en større hær på måske 1.000 mand. Hvor slaget fandt sted ved vi heller ikke, men det formodes at være et nærliggende sted langs den østjyske kyst. Det tankevækkende er, at besejringen af en sådan indtrængende hær har krævet et samlet og yderst velorganiseret forsvar.

Jernalderens samfund skal derfor bl.a. på baggrund af krigsbytteofrene opfattes som meget velorganiseret og socialt lagdelt, og ofringen af hærens komplette udstyr til guderne har forudsat fælles værdinormer. De detaljerede bevæggrunde for at man foretog ofringerne, får vi næppe afdækket, men det kan næppe betvivles, at sejrherren ved ofringerne både statuerede sin egen magt, og samtidig undgik, at våben og udstyr fra den slagne hær kom i almindeligt omløb, som måske til sidst kunne true hans egen position.

Fredningen sikrer offentlig- heden adgang langs den afmærkede sti.

De fleste østjyder har hørt om fundene fra Illerup Ådal, og kender området fra motorvejen som i dag krydser den østlige del af ådalen lige vest for Skanderborg. Alt for få gør sig dog den "ulejlighed" at stoppe på motorvejsrastepladsen og gå en tur ned i dalen gennem den stemningsfyldte skov langs den gamle søbred, hvor vandet nu igen delvist oversvømmer de tusinder af fund, som stadig ligger tilbage.

Den nu stærkt regulerede Illerup Å afvander stadig mosen.

Prøveudgravninger spredt ud over området har vist, at Illerup Ådal stadig indeholder et sandt skatkammer for fremtidens arkæologi, og selvom de gennemførte udgravninger har været meget omfattende, er kun ca. 40% af fundområdet undersøgt.

Udsigt over Illerup Ådal set fra syd.

Se mere på [Danmarks Oldtid i Landskabet](#)

Se også Kulturarvsstyrelsen video om Illerup Ådal:

Og en video fra Århus Universitet:

2: Fredningen sikrer offentlig- heden adgang langs den afmærkede sti.

3: Den nu stærkt regulerede Illerup Å afvander stadig mosen.

4: Udsigt over Illerup Ådal set fra syd.

Access

- Fra Fuglsang-rastepladsen langs vestsiden af motorvej E45 omkring 157 km-mærket ved Skanderborg fører en afmærket sti ned til ådalen.

Faciliteter

- Stor parkeringsplads ved motorvejen.
- Afmærket sti til Illerup Ådal.
- Informationsskilte.
- Afstand til fortidsminde: ca. 400 m.

Særlige forhold

- Respekter indhegninger.
- Vis hensyn til græssende dyr på området.
- Praktisk fodtøj anbefales da ådalen kan være fugtig.

VIDEO

Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=cvuF4PUPEsg>

Related literature

348 oldtidsminder i Jylland – *Henning Dehn-Nielsen (Gyldendal, 1976)*

Arkæologi leksikon – *L. Hedeager (red.) (Politikens Forlag, 1985)*

Da klinger i Muld - 25 års arkæologi i Danmark – *S. Hvass / B. Storgaard (Red) (Aarhus Universitetsforlag, 1993)*

Fortidsminder i Danmark – *Henning Dehn-Nielsen (Sesam, 1999)*

Natur og Kulturguide til Århus Amt – *Poul Henning Jensen (Århus Amt, 1997)*

Danmarkshistorien bind 5-6, Jernalderen – *(Sesam, 1981-84)*

Illerup Ådal: Et arkæologisk tryllespejl – *Jørgen Ilkjær (Moesgård Museum, 2000)*

Danmarks Oldtid. Jernalderen. – *Johannes Brøndsted (Gyldendal, 1. udgave 1938-40)*

Danmarks Oldtid. Yngre jernalder 400 - 1050 e.Kr.. – *Jørgen Jensen (Nordisk Forlag, 2004)*

Danmarks Oldtid. Ældre jernalder 500 f.Kr. - 400 e.Kr.. – *Jørgen Jensen (Nordisk Forlag, 2003)*

Fortidsminder i Århus-området – *Anna Lindebo Leth (Århus Amt, Natur og Miljø, 1993)*

Offermosen i Illerup Ådal – *Bendt Nielsen m.fl. (Søhøjlandets Økomuseum, 2001)*

Oldtiden i landskabet (Illerup Ådal)

Illerup Ådal - bind 1-9 – *Jørgen Ilkjær (Jysk Arkæologisk Selskab, 1990)*

I krigens fodspor - forsvarsbyggerier i Danmark – *Flere forfattere (Kulturarvsstyrelsen, -)*

Practical Information

ADDRESS

8660 Skanderborg, Central Jutland

OWNERSHIP

Privately owned

GPS

56.052952, 9.932209

UTM

E558059 N6212365